В.І. МАРКІВ, начальник відділу забезпечення протиепізоотичних заходів головного управління ветеринарної медицини в Тернопільській області

ЧИ ВСЕ НАМ ВІДОМО ПРО СКАЗ?

Проблема сказу завжди актуальна, оскільки існує досить широке коло представників фауни, які можуть хворіти на це захворювання, чимало видів тварин є резервуаром збудника в природі, а механізмів його передачі хоч і небагато, проте цілком достатньо, щоб бути надійною ланкою епізоотичного ланцюга.

Характеризуючи епізоотичну ситуацію щодо сказу в Тернопільській області за останні 5 років, зазначу, що вона щороку змінювалась у різних напрямах і не завжди була прогнозованою.

Упродовж багатьох років щільність лисиці в області не була нижчою, ніж три голови на 1 тис. га угідь. Та кількість спалахів захворювань у ці роки була різною і не завжди залежала від популяції лисиці. Так, у 2009 і 2010 роках зареєстровано лише по 16 випадків захворювання, у 2011-му сказ різко «пішов угору» – захворіло вже 45 гол. Та пік його припав на 2012 рік, коли захворіли 122 тварини різних видів. Така кількість не реєструвалася жодного року за весь час існування області. Тож не дивно, що після такого «рекорду» в області працювала комісія Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України, яка вивчала ситуацію й надавала методичну допомогу.

І вже в 2013 році було зареєстровано лише 27 випадків захворювання, що в 4,5 разу менше, ніж у 2012-му, хоча загальна кількість досліджень зменшилася лише на 16%. Той факт викликав чимало іронічних запитань, серед яких «чому так різко знизилась кількість захворювань?».

Хоча після згаданої перевірки було внесено корективи в заходи з профілактики сказу, але чи можна поліпшити роботу в чотири рази? Звичайно, ні. Мабуть, відіграли свою роль інші природні чинники, один із яких – циклічність, про яку не раз ішлося на семінарах і нарадах різного рівня і яку спостерігали при аналізі захворювань за роки.

Дещо погіршилась епізоотична ситуація в 2014 році, коли було зареєстровано 33 спалахи захворювання. Більшість випадків сказу, як і раніше, припадала на диких тварин – 21 лисиця, одна куниця та один борсук.

Із цього числа захворілих у семи лисиць спостерігали невластиву поведінку, що проявлялася відсутністю страху, агресивністю. Хворі тварини проникали в двори громадян і кусали домашніх тварин. У 10 випадках сказ було діагностовано у планово відстріляних лисиць, які зовні виглядали клінічно здоровими.

Не дуже відмінну картину (за 2014 рік) спостерігали й при захворюванні свійських тварин. Так, із 10 випадків сказу в п'яти тварин (у двох собак і трьох котів) було відзначено агресивність, вони кусали людей і інших домашніх тварин.

З усіх виявлених у 2014 році спалахів сказу 18 діагностовано при дослідженні методом МФА, а в 15 випадках ставилась біопроба.

Як сказано вище, певна кількість свійських і диких тварин, у яких було діагностовано сказ, при житті не проявляли жодних ознак захворювання. Зважаючи на тривалість інкубаційного періоду та можливість тривалого вірусоносійства, зокрема у лисиць, запитань тут немає.

Та є й інші приклади, коли в тварин спостерігалась явна сукупність проявів сказу, а після їх загибелі чи евтаназії діагноз не підтверджувався.

Пригадую, як у січні 2013 року із с. Конюхи Козівського району надійшло повідомлення про неадекватну поведінку корови. У тварини були помічені буйство, надмірне слиновиділення та зміна голосу. Протягом доби вона загинула, й матеріал було направлено для дослідження. Труп корови спалили, на місці загибелі провели дезінфекцію, а в населеному пункті – всі заходи, які належать при спалаху захворювання. Та сказ лабораторно не підтвердився.

Із анамнезу було встановлено, що на громадському пасовищі, де восени випасалася корова, пастухи неодноразово бачили лисиць. Хоча

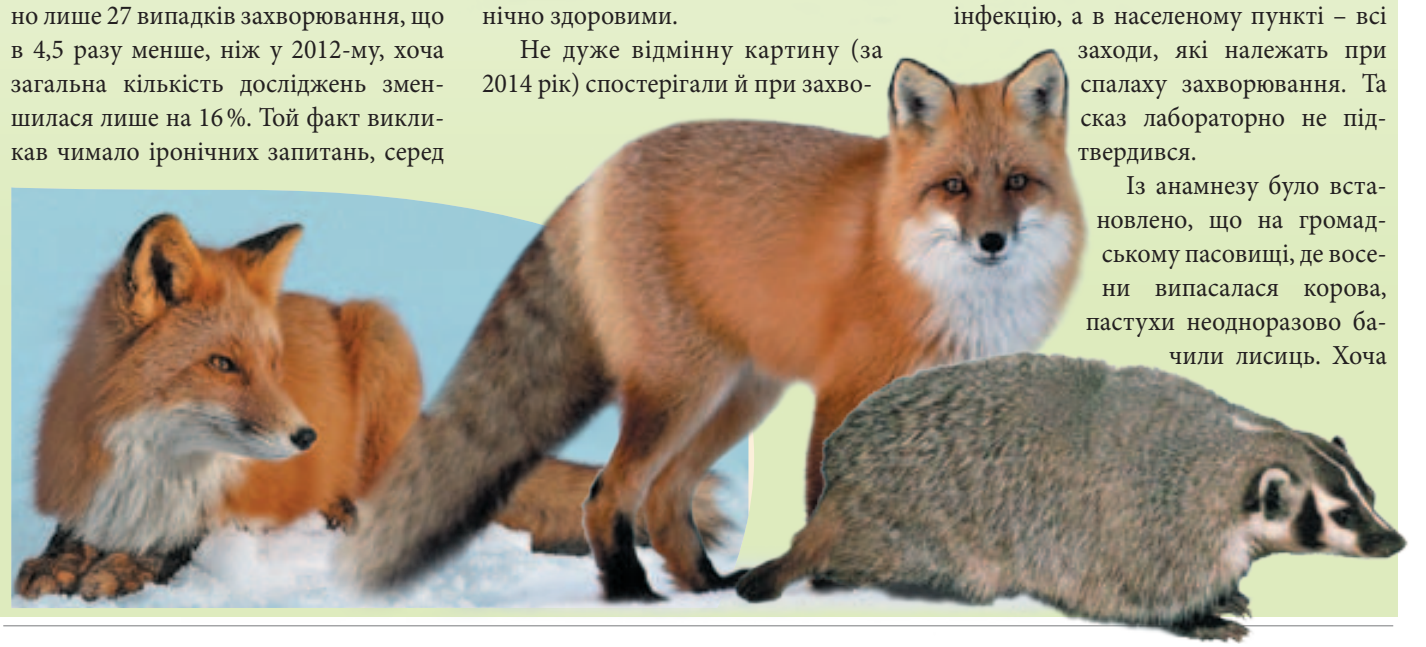

факт укусу підтверджено не було, проте сама присутність лисиць допускає ймовірність їх контакту з худобою. Аналогічний випадок із клінікою сказу у великої рогатої худоби мав місце і в Зборівському районі, проте діагноз також не підтвердився.

Детальніше опишу випадок, який трапився в лютому 2014 року в с. Велика Іловиця Шумського району, де в собаки, не щепленого від сказу, було помічено прояв агресивності. Тварина покусала господаря й домашніх тварин (кота й двох коней), які утримувались у дворі. Далі, забігши в сусіднє село, вона покусала ще чотирьох людей і шістьох собак. Потенційно скаженого собаку вдалось ізолювати й вбити. Спеціалісти відібрали патологічний матеріал і доставили в лабораторію для підтвердження діагнозу. Ще до отримання результату труп тварини було спалено, а в населених пунктах проведено всі заходи відповідно до вимог чинної «Інструкції про заходи щодо боротьби зі сказом тварин». Здавалося б, у постановці діагнозу двох варіантів бути не могло, та минув час, було проведено повний комплекс досліджень, а сказ, як і в попередніх описаних випадках, не встановлено.

Останній подібний випадок мав місце у м. Почаїв Кременецького району, де вбили лисицю, яка в дворі покусала собаку, та сказ у неї також не підтвердився.

Неодноразово поставало питання: яка причина таких результатів? Сумнівів щодо правильності досліджень не виникало, оскільки в області їх проводить лише Тернопільська регіональна державна лабораторія ветеринарної медицини (*далі* – лабораторія), де працюють кваліфіковані фахівці з багаторічним досвідом роботи. В область також приїжджали спеціалісти з Державного науково-дослідного інституту з лабораторної діагностики та ветеринарно-санітарної експертизи (*далі* – інститут), які перевіряли правильність проведення досліджень на різні захворювання, у т. ч. на сказ, і претензій до роботи, зокрема вірусологічного відділу, не було. Бувало, що патологічний матеріал на сказ одночасно досліджувався в лабораторії та інституті й отримані результати були ідентичними.

Та наведені вище приклади ставлять багато запитань, але чи скоро буде дано на них відповіді? Розумію, що вітчизняні лабораторії проводять дослідження за методикою, прийнятою в державі. Не знаю, якими методами проводять дослідження на сказ служби ветеринарної медицини європейських країн, та, може, доцільно було б вивчати і, по можливості, впроваджувати інші методи досліджень, особливо якщо це стосується такого небезпечного захворювання, як сказ.

Одержано 30.12.2014

В.К. ПРОКОПІШИН, ветеран ветеринарної медицини, колишній директор Яготинської районної державної лабораторії ветеринарної медицини Київської області

ЩО ТРЕБА ЗНАТИ ПРО СИБІРКУ

Сибірка* (Anthrax) – *гостре інфекційне захворювання тварин і людей, що проявляється септицемією та вираженою інтоксикацією або утворенням карбункулів. Збудник сибірки* – Bacillus anthracis – *паличка, яка понад 100 років зберігається в навколишньому середовищі (в ґрунті) у вигляді стійкої форми-спори. Недарма місця захоронення трупів тварин, які загинули від цієї хвороби, називають «проклятими полями».

Спори з дощовими й ґрунтовими водами під час земляних робіт вимиваються на поверхню. На пасовищі через корми та воду, особливо в спекотну пору року, коли сухі корми травмують слизову оболонку ротової порожнини тварин, відбувається зараження спорами. З домашніх тварин на сибірку хворіють велика рогата худоба, вівці, кози, коні, свині та інші тварини, з диких – вовки, шакали, лисиці, лосі, олені, кози, свині тощо. Захворювання проходить тяжко й закінчується, як правило, загибеллю. Хвора тварина зі слизом, піною, випорожненнями (калом, сечею) виділяє в навколишнє середовище збудника, який при доступі кисню утворює спори. Капсули захищають паличку від впливу довкілля й захисних властивостей організму (антитіл).

Сибірка відома здавна на всіх континентах планети, вона приносила значні спустошення, викликала загибель тварин, захворювання та смерть людей. У середні віки спустошливі епізоотії сибірки неодноразово виникали в багатьох країнах Європи. У 1758 р. у Росії А. Ешке вперше науково описав цю хворобу в людей. Більш детально її вивчав С. Андрієвський у 1786–

УВАГА! ТРИВАЄ ПЕРЕДПЛАТА НА ЖУРНАЛ НА 2015 РІК!